

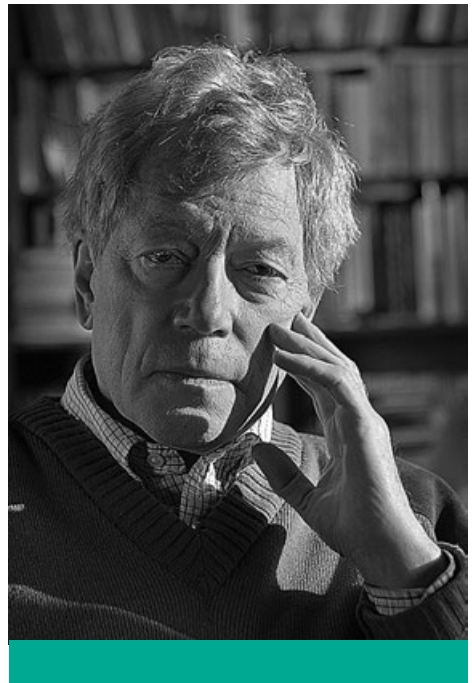
MIT TANULHATUNK SCRUTONTÓL?*

C Z O P F Á R O N

Sir Roger Vernon Scruton (1944–2020) méltósággal távozott, olyan emberként, aki legapróbb rezdüléseiben is hiteles képviselője, méltó örököse volt az angol-szász konzervatív hagyománynak és ezzel világszerte inspirálta azokat, akik a hagyományelvű gondolkodás megújításán fáradoznak.

Politikai gondolkodására döntő hatást gyakorolt, hogy testközelből tapasztalta meg 1968 Párizsának eufórikus és ostoba zűrzavarát. A tüntetések üres szentimentalizmusa rádöbbenetette arra, hogy „a másik oldalon” áll – nem rombolni akar, hanem megőrizni. A vasfüggönytől keletre szerzett benyomásai is alakították politikai gondolkodását. Szinte lehetetlennek tűnik, hogy egy olyan alak, mint Scruton, ne keltsen feltűnést egy kommunizmustól sújtott társadalomban.

A harmincas éveiben járó brit értelmiségi a nyugati imperialista archetípusaként tűnhetett fel errefelé – sápadt, karakteres arccal, magas termettel, vörös hajjal, szemüvege mögött környezetét kíváncsian fürkésző tekintettel, hóna alatt szamizdat anyagokkal. A kommunisták agyára lidércnyomásként nehezedő képzet nem is kísérhetett sokáig Prága utcáin. Kitiltották, de magával vitte nyugatra a bizonyosságot, hogy a marxizmusban rejlő életidegen és orwelli erőszakosság csak a kultúra és a társadalom tönkretételét eredményezheti. A keleti blokkban megtapasztalt elnyomásból is táplálkozott legyőzhetetlen ellenszenv a Marxtól tapogatózó léptekkel Hegel felé hátráló, de azért a véres diktatúrák felé kacsintgató értelmiséggel szemben. Véleményét a *Salisbury Review*-ban, hol gúnyos, hol pedig humoros stílusban fejtette ki az egyetemi karrierje végét jelentő cikksorozatában, amely első ízben 1985-ben önálló kötetként is napvilágot látott. Scruton terjedelmes vitairata azt a kritikát szegezi a marxista és posztmarxista, ó- és újbaloldali gondolkodóknak, hogy a látható világgal szemben egy láthatatlan utópia pártjára állítják híveiket és attól sem riadnak vissza, hogy egy fikció kedvéért tönkretegyék a társadalom évszázadok során felépített vívmányait. A fennálló valóságtól az utópia felé elrugaszkodó baloldaliság Scruton szerint „kiáltás a létező ellen, a nem tudható nevében”.¹ Ezzel fordult szembe már ’68 Párizsában is, ez ellen küzdött a maga intellektuális eszközeivel Prágában, és ez ellen szállt sikra Angliában, ahol állandó ellenszélben kellett alkotnia.



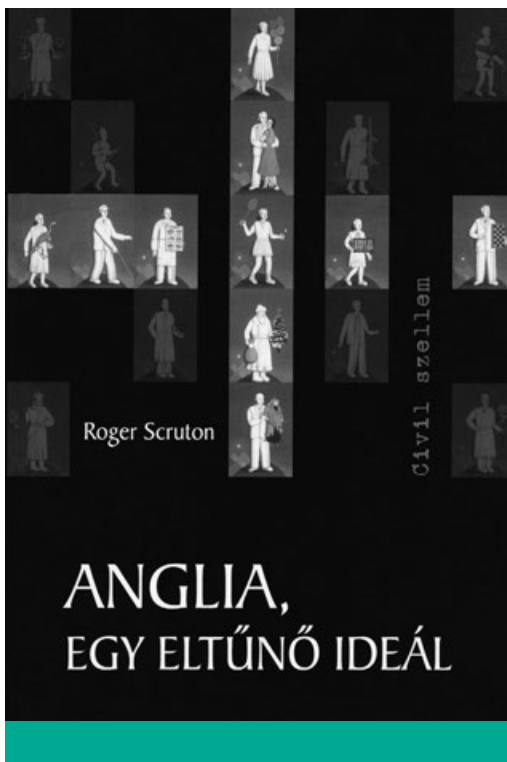
Sir Roger Vernon Scruton
(1944–2020)
(Pete Helme 2016-os felvétele)

* Sir Roger Vernon Scruton 2020. január 12-én hunyt el. Jelen írás a halála másnapján megjelent szöveg (<<https://vasarnap.hu/2020/01/13/mit-tanulhatunk-roger-scrutontol>>) átdolgozott változata. Scruton haláláról szerkesztőségünk tagja, Láncki András is megemlékezett: *A bölcsesség szeretete – Sir Roger Scruton halálára*, Magyar Nemzet 2020. január 17. (A Szerk.)

1 Roger SCRUTON: *Futóbolondok, csalók, agitátorok* [1985/2015], ford. BETLEN János, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Budapest, 2019.



Mi a konzervativizmus? (1995)



Anglia, egy eltűnő ideál (2001 [2004])

Edmund Burke követőjeként nem a társadalmi szerződést tartotta a politikai közösség alapjának, hanem úgy gondolta, hogy a „szerződő felek” között – már megelőzően – eleve lennie kell valamilyen köteléknek. Scruton számára ez a kötelék a hagyomány, amely túlmutat a politikai leleményességen és azt mindig felülmúló módon a társadalmi tudás egy magasabb formáját hordozza. „A modern liberálisok – írja *A konzervativizmus jelentése* című művében – hajlamosak kigúnyolni a hagyomány gondolatát. Azt mondják, minden hagyományt »bevezettek«, és ezzel arra utalnak, hogy akkor szét is lehet rombolni.”² Természetesen vannak olyan hagyományok, amelyeket bevezettek, amelyek pusztán történelmi esetlegességek lenyomatai vagy csakugyan társadalmi konstrukciók, „de az igazi hagyományt nem vezették be”. Az igazi hagyomány túlmutat a racionális emberi számítások szűkre szabott keretein, meghaladja az egyént és – ahogy arról már Burke töprengéseiben is olvashattunk – fenntartja a holtak, az élők és még nem születettek közötti szövetséget.

Scruton életműve legalább annyi ponton találkozik Burke-vel esztétikai érdeklődése, mint politikai nézetei révén. Műveit olvasva az a benyomásunk, hogy még politikai filozófiája is esztétikai műveinek kisugárzását hordozza. A szépség érdekelte igazán, és sok értelmiségi rosszakarójával ellentétben nem volt sem született politikai agitátor, sem valamiféle krakéler, aki örömét lelta volna a politikai csetepatékban. Életművének lelkét azon esztétikai írásai alkotják, amelyekben épp a hétköznapi normalitás és a szépség fontossága mellett érvel. Nem a politikai arénák véres porára vágyott, jobban érdekelte egy szépen gondozott kert vagy egy jó arányérzékkel megtervezett épület vigasztaló harmóniája.³ Riasztotta a nyers, totalitárius monumentalitás, elvetette még a túlzott szépséget is, amely harsány módon tetszeni akar és magára von minden figyelmet. Scruton szemével nézve a modern és különösen a posztmodern politika bizonyára közönséges, tarkabarka vásári komédiának tűnhet. Olyan emberről beszélünk, akit jobban érdekel a jó modor, mint egy választási győzelem, aki a politikai elveknél fontosabbnak tartja a mindennapi élet esztétikai kontextusát. Egy utca, egy megterített asztal vagy egy cipő szépsége is árulkodhat arról a jó ízlésről, amiről itt szó van. *A szépről* című művében így fogalmaz: „ezek a minimális szépségek sokkal fontosabbak mindennapi életünkben, és sokkal bensőségesebben szövik át racionális döntéseinket, mint a nagy műalkotások”.⁴ Figyelemreméltó, hogy Scrutont, aki a képzőművészet terén is szertelen műveltségről tesz tanúságot, leginkább az építészet és a zene foglalkoztatja – két olyan terület, ahol a művészi képzelőerő a részek – hangok és formák – közötti harmóniát keresi. Olyan teljességet, amelyben minden elem jobban teszi, ha az egész harmóniáját szolgálja, és nem követel magának minden figyelmet. Amikor a hétköznapi esztétikájáról és a „minimális szépségről” olvasunk, valójában Scruton politikai gondolkodásának központi gondolatától sem járunk messze. Mi más lehetne a konzervatívok célja, mint a szüntelen törekvés erre a harmóniára?

² Roger SCRUTON: *A konzervativizmus jelentése* [1980], ford. SZABÓ Péter, Novissima, Budapest, 2002.

³ Lásd lapunk korábbi számában megjelent tanulmányát: Roger Scruton: *A lámpaoszlopok és a telefonfülkék jelentőségéről*, Kommentár 2008/2. (A Szerk.)

⁴ Roger SCRUTON: *A szépről* [2009], ford. OROSZ István, MMA, Budapest, 2019.

Persze, Scruton nem érezte úgy, hogy a világnak valamilyen végzetes megrázkódtatásra lenne szüksége, hogy az életet mély tragikum hatja át. Ő elsősorban nem az esztétikai heroizmus csodálója volt, hanem a hétköznapok termékeny békességében hitt, és azt a megnyugtató és zárt harmóniát dicsérte, amelynek nincs szüksége sem ideológiai igazolásra, sem a jövő napjának fényére. Zaklatott, kontinentális elménk azt kérdezi tőle, hogyan képes beérni ennyivel? Milyen titkot rejt ez a higgadt derű? Az angol tájat paskoló langyos eső nyugalomához képest a mi történelmünk forgószélnek tűnik. Vagy talán még tűzoszlopnak is, amelynek végzetes útját követnünk kell? Ne siessünk. De vajon szabad-e követnünk Scrutont? Nem a halálba, oda nyilván mindannyian követni fogjuk, hanem *ebbe* az életbe, amelyben ilyen elégedetten lehet szemlélni az angol kastélykertek szabályosra metszett sövényeit, el lehet révedni mikrokozmosz harmóniákon, miközben bensőséges otthonunkban kortyolgatjuk Franciaországot. A történetiség tudatától megrészegült elme, a tragikus életérzés nem ilyen lágyan érinti meg a valóságot, hanem voluntarisztikusan belemarkol, de máris többet akar megfogni: az örökkévalóságot. Gyanú ébred bennünk azzal kapcsolatban, hogy ez az esztétikai pillantás a tökéletesség illúzióját keltheti-e? Lássuk be, hogy végül is ez az érzés kerekedik felül azon a gyarló vágyunkon, hogy átugorjunk a bájos sövényen és behuppanva a brit burzsoá-megelégedettség bársonyos immanenciájába, vigaszt találunk a megnyugtatóan egymásba karoló szépség-előérzetek között. Meglehet, hogy nekünk ez utópia, amelynek evilágisága néha távolibbinnak tűnik még a transzcendenciánál is, ami szinte itt van a szomszéd utcában.

Olvasunk, értelmeznünk kell Scrutont, nem pedig másolunk vagy követnünk. Nincs itt semmiféle sövény. Jóformán kertünk sincs. Borunk az éppen van, bontsunk hát meg egyet, és beszéljünk arról, hogy minden különbség ellenére mégis mit tanulhatunk a brit konzervatívoktól! Esetleg derülünk Scruton *Iszom, tehát vagyok* című könyvében – ez a sziporkázó humorral és műveltséggel fűszerezett könyv a mértékletesség klasszikus elvét állítja az olvasó elé.⁵ Nagy pofon a mértéklet nem ismerő hedonizmusnak és a puritanizmusnak egyaránt, és baráti vállon veregetés minden életörömnök. Igyunk tehát Sir Scrutonra!

Amit biztosan megtanulhatunk tőle, az a saját hagyományunk és közösségünk szeretete. Végző soron erről ír *A nemzetek szükségességéről* és a *Zöld filozófia* című könyvében is. Utóbbiban vezeti be az *oikophilia* kifejezést, ami az otthon szeretetére, a nemzeti és lokális összetartozás érzésére vezet vissza az ökológiai gondolkodást. Azt írja, hogy a természet védelme sajátosan konzervatív feladat. Például ezt a gondolkodásmódot is eltanulhatjuk Scrutontól. És még sok minden mást. Erkölcstilozófiát, esztétikát, szexualitást, vallást, ökológiát, emberi természetet, filozofiatörténetet és politikát felölölő életművéből bőven meríthetünk inspirációt.

Olvasunk és használjuk a könyveit, adjuk kölcsön barátainknak őket és vitassuk meg a gondolatait. Adóssai vagyunk a szerzőnek – ne gyászoljunk hát sokáig, hanem kezdjünk el törleszteni! ■



Iszom, tehát vagyok (2009 [2011])

Roger Scruton könyvei magyarul

Mi a konzervativizmus? Válogatott esszék (ford. Jónás Csaba) Osiris, 1995.

Ki, mit és miért? – Nemzetek feletti kormányzat, legitimitás és az Egészségügyi Világszervezet (ford. Sella Iván) Századvég, 2000.

A konzervativizmus jelentése [1980] (ford. Szabó Péter) Novissima, 2002.

Anglia, egy eltűnő ideál [2001] (ford. Csaba Ferenc) Typotex, 2004.

A nemzetek szükségességéről. Két tanulmány [2002–2004] (ford. Pásztor Péter) Helikon, 2005.

Iszom, tehát vagyok. Egy filozófus borkalauza [2009] (ford. Módos Magdolna–Olay Csaba) Akadémiai, 2011.

A pesszimizmus haszna és a hamis remény veszélye [2010] (ford. Csordás Gábor) Noran Libro, 2011.

Zöld filozófia. Hogyan gondolkozzunk felelősen a bolygónkról? [2011/12] (ford. Szilágyi-Gál Mihály–Zsélyi Ferenc) Akadémiai, 2018.

Futóbolondok, családok, agitátorok [1985/2015] (ford. Betlen János) Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2019.

A szépről [2009] (ford. Orosz István) MMA, 2019.

5 Roger SCRUTON: *Iszom, tehát vagyok. Egy filozófus borkalauza* [2009], ford. Módos Magdolna–OLAY Csaba. Akadémiai, Budapest, 2011.